לדור ולדו

מרכז מורשת הרב ו

הראשון לציון הרב הראשי

רחוב ז'בוטינסקי 44 ירושלי

ע.ר.58-002-491-7, טלפקס- 7524 02-5

יוצא לאור בסיוע המשרד לשרות ת

תשרי - תשע"ח

- ימי הדין – הם ימי חשבון נפש
- עלינו לשוב אל ה' בכל ליבנו ונפשנו
- הסוכה

ימי הדין - הם ימי חשבון נפש

ערב ראש השנה תשכ"ד

ימי הדין הם ימי חשבון נפש, ולא עת למנות ולפרט הישגים. בבוא האדם להתפלל לפני קונו עליו לראות עצמו כאילו כולו חייב, להתחרט על מעשיו הרעים ולהתחייב לתקנם. משום כך, אם נבוא להתריע על קלקלות ופגימות שנתגלו בחיינו, לא יהיה במשמעם של דברינו שכל מעשינו אך רע כל היום. גדולי צפת נוהגים היו לומר: אף על פי שאת כל המצוות חייב אדם לקיימן, ראוי לו לאדם להחזיק במצווה אחת שישתדל לשומרה ולעשותה בכל יכולתו. כל מצווה ומצווה יש לה תפקיד, ומכוונת היא לדבר מסוים. יש מצוות פרטיות ויש מצוות כלליות, הראשונות לא באו אלא לשם עצמן, ומי שעבר על אחת מהן הפסיד שכרה של אותה מצווה בלבד. ברם הכלליות, כגון: האמונה, שמירת השבת, יישובה של ארץ-ישראל וכיוצא בהן, הן בחינת עיקר שהכל נמשך ממנו. חובת הפרט לקיימן, אבל גם חובת הכלל. הציבור והמדינה מצווים שלא לפגוע בהן, כי הן מסמלות את עצמאותה הרוחנית, עוצמתה המוסרית וייחודה

נמצא שאף הם נתונים בחומריות, ואותם ותיקים שמסרו נפשם לבניינה של הארץ, נתונים במשבר רוחני גדול, ואין לאל ידם להושיע. אכן, זהו העובר עלינו, ואנו מצווים להרבות מאמצים כדי להתגבר עליו. משבר זה לא בא אלא משום שהיו שראו תמיד יעד בקיום מצווה אחת מבלי לחוש בזיקה של כלל המצוות, שקיום האחת בדביקות ובאימוץ-יתר, אין פירושו ביטול שאר המצוות. הנס והפלא הגדול בקיומו של עם ישראל באלפיים שנות גלותו והחזרת עצמאותו על חלק מארצו, לא באו אלא ללמדנו לקח בתפקיד המיוחד המוטל עליו. אם נראה בכך ייעוד, הרי נוכל לעמוד להתגבר על מכשולים רבים, עלינו להרבות מחשבה בכיוון זה אבל לא להינתק ממצוות אחרות.

למרות שנאמרו הדברים על דרך הכלל, דומה שראוי שלא להימנע מלפרט מקצת דברים: עם ישראל כוחו ברוחו, כך היה לעולמים, משלא היתה לנו מדינה והיינו ככבשה אחת בין שבעים זאבים, וכך יהיה גם בימי עצמאותנו. היטיב לומר זאת משוררנו הגדול, רבי יהודה הלוי, בפיוטו לראש השנה: "ידי רשים נחלשים מהשיג ידי כופרם, אבל ברוחם ומר שיחם יקדמו פני יוצרם, עם נבדל הולך ודל ושיחו הולך ורם". לגבינו אין הכוח ועוצם היד יכולים להושיע. לפיכך מצער מאד לראות כיצד תפישה זרה זו חודרת לתוך מחנה שסמלו הוא – "הקול קול יעקב", ואף גם להשגת מטרות קדושות ונעלות. קשה היא ההסתגלות שכל אחד יחיה את חייו שלו מבלי להתעניין במצב חברו, ויאמר שלום עליך נפשי. אחים נחשלים, עניים, מדוכאים, שנעקרו מנופם ובאו לעולם אחר, האם ראינו תמיד בסבילותם? האם עשינו די כדי לקולטם, כדי לעזור להם להדריכם ולחנכם, להעלות את רמתם ולקיים: "וחי אחיך עמך" (ויקרא כה, לו) בכל המובנים? תחת זה רבו רודפי התענוגות המותרות והנוחיות, איש מבקש לעלות על חברו במלבוש הדר, בדירה נאה ובמכונית מפוארת, ואין בוררים בדרכים כדי להשיג זאת. נמצא שהקנאה והשנאה מתרבות, ואיש צרה עינו בשל אחיו, ואין שם על לב המטרה שלשמה אנו חיים וקיימים. החיים נעשים חסרי קדושה. חיי המשפחה אינם ממלאים עוד אותו תפקיד מכריע שהיה להם בחיי האומה, אין תשומת לב מספיקה לחינוך הטבעי של הבנים שאינו ניתן אלא בבית, וההורים דואגים לרווחתם ולבילוי זמנם, ומכאן מארת "בני הטובים".

קשה מאלה הזלזול בחיי אנוש וחוסר התחשבות בכבודו ובסבלו. אי הזהירות הנוראה בדרכים שבעקבותיה הטביעות המרובות והאסונות, שהם עתה דבר יום ביומו, אינם אלא משום חוסר התחושה וההרגשה של קדושת החיים ואי שמירת

המצווה: "ונשמרתם מאד לנפשותיכם" (דברים ד, טו). הצו של: "כי עם קדוש אתה לה' אלוקיך" (שם ז, ו), אינו נשמר כראוי. דברים נמדדים מבחינת הרווחיות והכדאיות, ולא העיקרון והכבוד הלאומי קובעים. וכלום מבחינה זאת, האם מדינת ישראל, המוקפת אויבים ושונאים, שהפכה ברבות שנות הגלות למדבר, תהא כדאית? על אלה וכיוצא באלה נהרהר בימי הדין, בעת חשבון הנפש. נאזור כוח לבקש מחילה על אשר עיוותנו, ולהתפלל שיהא לבנו פתוח לקבל עול תורה ומצוות, ששמירתן הנאמנה ממנה יתד ממנה פינה לאהבת ישראל, לליכוד האומה שבישראל ובגולה ולקיום המדינה. הן אלה קצות דבריו של ישעיה החוזה (מד, כא-כג): "זכר אלה יעקב וישראל כי עבדי אתה, יצרתיך עבד לי אתה ישראל לא תנשני. מחיתי כעב פשעיך וכענן חטאתיך, שובה אלי כי גאלתיך ...כי גאל ה' יעקב ובישראל יתפאר". יהי רצון שתהא השנה הבאה עלינו לטובה: שנה של שידוד מערכות, טיהור המחשבה וזיכוך נפשי. שנה שתשרור בינינו אהבה ואחווה, ויושם שלום בישראל ובעולם. שנה שתתן הארץ יבולה ועץ השדה ייתן פריו, והגשמים ירדו בעתם. שנה שיתגלו מעיינות ואוצרות האדמה, כתפילת כהן גדול: "שלא יצטרכו עמך בית ישראל זה לזה ולא לעם אחר". ויקוים בנו דברי המשורר: "ישם מדבר לאגם מים וארץ ציה למוצאי מים ...ויושב שם רעבים ויכוננו עיר מושב" (תהלים קז, לה-לו); והחזון: "כי חרבתיך ושממותיך וארץ הרסתך כי עתה תצרי מיושב ורחקו מבלעיך" (ישעיה מט, יט), "והלכו גוים לאורך ומלכים לנוגה זרחך ...לא ישמע עוד חמס בארצך שוד ושבר בגבוליך וקראת ישועה חומתיך ושעריך תהלה" (שם ס, ג-יח).

הרב יצחק נסים

לדור ולדורות: מאמרים ונאומים, עמ' כג-כה

ראש הממשלה, משה שרת (עומד), מברך את הרב יצחק נסים (יושב רביעי מימין) בטקס הכתרתו לראשון לציון הרב הראשי לישראל, בבית הכנסת 'ישרון' בירושלים, ו' בניסן תשט"ו

עלינו לשוב אל ה' בכל ליבנו ונפשנו

ערב ראש השנה תשכ"ט

שנה נוקפת שנה, והעולם הולך וסוער. דור הקידמה והחופש הופך כאילו לדור המשועבד ביותר, שאימת החרב והכיליון רובצת עליו. התפתחות המדע והכלים העשויים לשרת את האדם ולמלא צרכיו ושאיפותיו בלא שייגע להשיגם, דומה שנעשית לשבט ולא לחסד. עוד לא היתה אימת שיעבוד על עמים שהיו לבני-חורין, כמו שהיא מוטלת על צווארם היום. ואנו, עם ישראל, שלאחר אלפיים שנות גלות וחורבן חזרה ארץ-ישראל לגבולותיה והייתה נחלתנו, צריכים היינו להיות יושבים בה שקטים, ואין הדבר כן. היום והלילה הם למשמרת לבנינו לארוב לכל צר ומתנכל, ומיטב חיילינו וכספנו ומחשבותינו נתונים להגן על חיי תושבי ישראל מיד האויבים הרבים הקמים עלינו מכל סביבותינו. ויהודי הגולה נשטפים במערבולת שלא קלה היציאה ממנה. בעולם שהוא חומרי בעיקרו, ומשטרו נמצא לוקה לפעמים במוסרו ובסדריו, בארצות החופש הוא מרים את קולו, זועק לשינוי ונלחם לעקרונות שבעיני רבים הם צודקים, ובארצות השעבוד שמאחורי מסך הברזל וגרורותיה במזרח התיכון, הוא נידם ונימק. העולם חרדות לבש. אין שקט ואין שלוה. התוצאות הן הפוכות לכאורה לחרויות, לחופש הדעה, להתפתחות המדע וכיוצא בכך. הדברים שלא ניכרו במובהק בשנים שעברו, הולכים

ומתבהרים יותר ויותר בזמן האחרון. ומה אנחנו, בני עם ישראל, צריכים להבין מכך לעצמנו? מהן התפתחויות אלו ומשמעותן לנו? דומה שכל אלה אותות ומופתים שה' עושה לנו. כיוון שרפתה האמונה, מאריך ה' אפו ועושה אותות ומופתים גם כדי שהחלשים באמונה או רחוקים ממנה יראו בעיניהם ויבינו. ועדיין לא הכל מבינים. הרעיש תחילה את ארצות העמים מתחת רגלינו – ונאספו רבים בארץ-ישראל. נתקבצו בה – ונתחדשה עצמאות ישראל בחלק ממנה. חזר העם ונעשה אדיש ומתאזרח בגולה – ובאו מלחמות. נזעקה היהדות בעולם כולו לעזרת ישראל – ונשתחררו תחומי הארץ כולם. רפה שוב רצון העלייה – וחזרו אויבינו לאיים עלינו ולהגביר הטרדותיהם ומזימותיהם.

כי אין כוח ותועלת לשום עזרה, כקיום מצוות העלייה ויישוב הארץ בגופו. רבים מוצאים ק"נ טעמים להתיר שבתם בגולה, וכל אלה הם עצת היצר לעכב את גאולתו של העם, ועל אחת כמה וכמה גאולת עצמם. התורה ניתנה לעם למען יחיה על-פיה בארצו, ורק בה יכול הוא לקיים כל מצוותיה ולהשתית חייו על-פי חוקה ומוסרה ולא כשהוא משועבד להלכי-רוח, חוקים ומנהגים של מקומו שבניכר ושל סביבתו. מי יוכל לערוב שיהודי בגולה, החושב עצמו שהוא מקיים כל המצוות שבזמן הזה ולומד תורה, יש בו מן היהדות יותר ממה שקלט מן העם אשר הוא חי בקרבו!

אחרי התעלותו של העם, שלא היתה כמותה, בתקופת מלחמת ששת הימים, דומה שבאה שוב תקופת רפיון. פגמים שונים חוזרים ומתגלים בנו. קולטים אנו מרוח הזמן ומן הרוחות המנשבות בקרב אומות העולם, שלא תמיד עולות הן בקנה אחד עם מסורתנו ומורשתנו. הרצון להדביק את קצב ההתפתחות לא תמיד נושא בכנפיו תוצאה רצויה. והדברים אמורים כלפי אורח החיים של האדם היהודי, הצניעות, אהבת היושר והחסד וכיוצא בכך. אף אחדותו של העם דומה שנעשית היא רפויה. אחדותו של עם ניכרת בעת צרה. אז העם כולו הופך לגוף אחד והכל חשים כאחים, וזהו שנאמר: "אח לצרה יולד" (משלי יז, יז). תכונה זו נתייחדה לעם ממנה הוא נושע. כלומר, תשועתו היא באחדותו, כשהוא – ישראל, שבעת צרה מאוחד הוא נגאל, וכמאמר הנביא: "חבור עצבים אפרים הנח לו" (הושע ד, יז). ברי, שטוב אחרית דבר מראשיתו, כל המגרעות הנראות בעינינו, אינם בו בשעת העשייה. אף-על-פי-כן צריכים אנו לשאוף, שכוח יצירתו של העם ואחדותו יישמרו ויתקיימו בידו לאו דווקא בעת צרה. עם ישראל צריך לשאת נפשו לכך שיצירתו תהא, לא מתוך התכתשות אלא מתוך שלווה והשקט, ושהתשועה תצמח לאו דווקא מתוך צרה, אלא גם מתוך שמחת הבניין והשלום. זימון המאורעות וההתפתחויות מאז מלחמת ששת הימים מעידים על תקופה מיוחדת במינה לעמנו, על שעה גדולה שחכינו לה אלפיים שנה. הלא אנו שומעים בבואה של דברי יואל הנביא (ג, ה–ד, כ): "כי בהר ציון ובירושלם תהיה פליטה ...ובעת ההיא אשיב את שבות יהודה וירושלם. וקבצתי את כל הגוים ... ונשפטתי עמם שם על עמי ונחלתי ישראל אשר פזרו בגוים ואת ארצי חלקו ... וידעתם כי אני ה' אלהיכם שוכן בציון הר קדשי, והיתה ירושלם קדש וזרים לא יעברו בה עוד...מצרים

לשממה תהיה ואדום למדבר שממה תהיה, מחמס בני יהודה אשר שפכו דם נקיא בארצם. ויהודה לעולם תשב וירושלם לדור ודור".

על העם כולו להיחלץ למימוש מובנה ומשמעותה ההיסטורית של גאולת הארץ במלחמת ששת הימים, ובמה שנמשך מכוחה. ירושלים ורוב חלקי הארץ שנשתחררו לפני כשנה, טרם נבנו ועדיין הפרוץ מרובה על העומד, ואין רוב מישראל שיושב בהם. ירושלים היא עיר הנצח ועיר השלום. חכמינו אמרו ברוח קודשם, שכשיתקבצו הגלויות לתוך ירושלים, יבוא השלום לעם ולעולם כולו. ואלה דבריהם: "אין הקדוש ברוך הוא מנחם את ירושלים וישראל אלא בשלום, שנאמר (ישעיה לב, יח) 'וישב עמי בנוה שלום'" (מדרש רבה, במדבר, יא, ז). ותגיע השעה שגם האומות כולן יכירו בחשיבות בניינה של ירושלים ובקיבוץ בניה לתוכה לשלום העולם.

נעשה חשבון נפשנו בימים הנוראים. נסתכל במאורעות בכל עומקם. נהרהר בגורלנו ובגורל בנינו ובנותינו עתה ובבאות. נשוב אל ה' בכל ליבנו ונפשנו, כי רק בכוח האמונה נוכל לעשות גדולות שאין הכוח והחיל די בם לעשותם. נשוב אל ה' גם כמדרשו, שאמר ה': שובו אלי לארץ-ישראל, ואני אשוב אליכם. ויפר עצת אויבינו ויקוים בנו: "כל כלי יוצר עליך לא יצלח וכל לשון תקום אתך למשפט תרשיעי, זאת נחלת עבדי ה' וצדקתם מאתי נאם ה'" (ישעיה נד, יז). יהי רצון שנזכה לכך, ויתקיימו בנו דברי עמוס (ט, יד–טו): "ושבתי את שבות עמי ישראל, ובנו ערים נשמות וישבו ...ונטעתים על אדמתם ולא ינתשו עוד מעל אדמתם אשר נתתי להם, אמר ה' אלהיך." "השקיפה ממעון קדשך מן השמים וברך את עמך את ישראל ואת האדמה אשר נתת לנו, כאשר נשבעת לאבותינו ארץ זבת חלב ודבש" (דברים כו, טו).

הרב יצחק נסים

לדור ולדורות: מאמרים ונאומים, עמ' לו-לח

הסוכה

הסוכה היא בעדינו מבצר הגנה, "תצפנם בסוכה מריב לשונות". אנשי כנסת הגדולה שבטלו יצרא דעבודה זרה מישראל, כתוב עליהם שעשו סוכות כאלה שלא נעשו כמותם מימות יהושע בן נון: "ויעשו כל הקהל השבים מן השבי סכות וישבו בסכות כי לא עשו מימי יהושע בן נון כן בני ישראל עד היום ההוא, ותהי שמחה גדולה מאד". ומה היו הסוכות המפוארות הללו, מפרשים שם בתלמוד "דבעי רחמי על יצר דעבודה זרה בטליה, ואנין זכותא עלייתו כי סוכה". ואם כן הסוכה היא בעלת תוכן של הגנה.

ואם ייפלא בעיננו איך תוכל דירת עראי כסוכה להגן עד שבלא היסוס נוכל עוד לקחת אותה כדוגמא להגנה והביטחון שלנו, איך יוכל בנין של שתיים כהלכתן ושלישית אפילו טפח להיפך למבצר ולמגן נגד כל צר ואויב. מוכרחים אנחנו להגיד גלוי לפני כל באי עולם שאמת נצחית היא, שדווקא זאת הסוכה שהיא נבנית דווקא בצורה כל כך קלושה עד שמצד צורתה החיצונה אינה ראויה לכאורה להיות נקראת אפילו בשם של בית דירה, והיא הראויה להיות לנו למגדל עוז ולמבצר בפני כל אויב ומתנקם. כי באיזה אופן תוכל הסוכה הפרוצה ופתוחה מעברים ליהפך לבית דירה - הוי אומר לא מפני החוזק החומרי שבמחיצותיה הקלושות והחלשות, אלא מפני שהחוק, דבר ד', הוא אשר גזר אומר שבימי החג הקדוש הזה חג האסיף, זאת היא בית דירתנו.

זה יהיה לנו לימוד לדורות כי להאומץ הדרוש לנו לבניין ביתנו, כלומר בנין הבית הלאומי שלנו, זקוקים אנו דוקא לאימוץ הרוחני, לאימוצו של החג, לאימוצו של דבר ה' הקיים לעד. ואם כלי המשחית היותר חדשים יכולים לפרוץ פרץ נבעה גם במבצרים היותר חזקים, יכולים למגר גם חומות נחושת עבים, הרי אין בכוחם ולא בכח שום כלי יוצר שבעולם להפיל את החומה החזקה והבצורה של החוק, ומזה נדע שהחוק, הוא יהיה מבצרינו הנצחי ומשגב לנו. גם כעת בשעה שאנו ניגשים לבנות מחדש את ביתנו הלאומי על ארץ אבותינו. נכיר נא את האמת המוחלטת שהחוק הרוחני, שהוא דבר ד' אשר גזר אומר, שבית ישראל יבנה, הוא הוא חומתנו הבצורה, למרות מה שהעין הקלושה של האדם לא תוכל להכיר חסנו ועוזו.

וכשאנו באים לבנות את סוכתנו המגינה בעדינו גם בהמתתו של יצרא דעבודה זרה, בכל המובנים שלו, העתיקים והחדשים, יהיה נא נגד עינינו שהחוסן שלנו יהיה החוק חוקינו - חוקי תורתנו הקדושה העומדים וקיימים וחיין לעד.

אמנם, אנו צריכים להדר את הסוכה תמיד ואנו רגילים מדורות עולמים "לעטר אותה בסדינים מצוירים ולתלות בה אגוזים ושקדים אפרסקים ורימונים ופרכילי ענבים ועטרות של שיבולים, יינות ושמנים וסלתות" – זאת היא הסוכה הארץ-ישראלית הטיפוסית, כלומר, הננו נקראים להדר גם את החוק שהוא מעוזנו "לא חרבה ירושלים אלא שדנו בה דיני תורה", ולא עשו לפנים משורת הדין. אנחנו הננו מוכנים לעמוד על הגובה העליון של דבר ד' במוסרו הטהור, להיכנס עם כלך אחינו לא רק במידת החוק, הדין, כי אם גם לפנים משורת הדין. והייתה לנו סוכתנו למגדל עז מפני אויב סלה, ובית ישראל יבנה בארצו בכל עוז תפארתו, וסוכת דוד הנופלת תקום לנו במהרה בימינו אמן.

הרב אברהם יצחק הכהן קוק, מאמרי הראי"ה, א, עמ' 149-150